

Memoires

1985-A

**Willem
Oltmans**

PAPIEREN TIJGER

INHOUD

Inleiding	7
Amsterdam	11
Washington	43
Amsterdam	57
New York	63
Amsterdam	84
Moskou	87
Amsterdam	98
Los Altos Hills	106
Amsterdam	128
Paramaribo	182
Amsterdam	190
Londen	196
Miami	199
Amsterdam	216
Moskou	239
Amsterdam	266
Bijlagen	285
Register	399

Eenzaam en meestal alleen

Waarschijnlijk is Willem Oltmans het meest bekend geworden als gevolg van een interview dat hij in 1956 hield met de Indonesische president Soekarno. En een jaar later bepleitte Oltmans de soevereiniteitsoverdracht van Nieuw-Guinea, het laatste stukje Indonesië waar Nederland nog als kolonisator functioneerde. Door de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Joseph Luns werden de acties van Oltmans als een daad van landverraad beschouwd en hij zorgde ervoor dat geen enkele ambassadeur of andere official nog ooit met Oltmans wilde praten.

Behalve over Luns is Oltmans zijn leven lang verontwaardigd geweest over de Nederlandse politiek, de journalistiek, het koningshuis en vooral over het feit dat hij ondanks zijn gepeperde meningen en onthullingen door bijna iedereen genegeerd werd. Maar gelukkig zijn daar zijn *Memoires*, dit is deel 39, en het moet gezegd: het is onderhoudende lectuur omdat Oltmans op prikkelende wijze zijn eigen rol op het wereldtoneel beschrijft. „In sommige kringen word ik nog altijd als belangrijke bron gezien voor wat betreft het complot achter de moord op president Kennedy.” Oltmans had de gave om met veel kennis van zaken een vraagstuk met zoveel details te overwoekeren dat niemand hem durfde tegenspreken terwijl je tegelijkertijd aan je water voelde dat het gebakken lucht was. De *Memoires* van Willem Oltmans zijn gebaseerd op zijn dagboeken. Die dagboeken werden min of meer geschreven op het tijdstip waarop de gereleveerde gebeurtenissen plaatsvonden, het bewerken ervan tot de nu gepubliceerde *Memoires* gebeurde soms meer dan dertig jaar later. Het eigenaardige effect is dus dat je in 2016 leest hoe Willem Oltmans in 1985 zijn dagboeken uit 1954 tot een publiceerbare vorm bewerkte, soms met toevoeging van een voetnoot. Hijzelf schrijft daarover dit „een boze droom” te vinden, en bovendien stelt het bewerken van het dagboek hem voor eigenaardige problemen. Op 20 januari 1985 schrijft Oltmans enigszins onthutst dat hij net in zijn dagboek heeft gelezen dat hij in 1954 seks had met zijn vriend Martin Portier. „Wat moet ik doen? Ik wil hem, of zijn gezin, niet kwetsen.” Meer scrupules dan met Martin Portier en zijn gezin had Oltmans met zijn oude

1985 ■ vriend Henk Hofland. Schrijvend over de president van de Sovjet Unie Andrei Gromyko duikt plotseling Hoflands vrouw Mimi op, die vertelt dat Henk niet voor zijn krant *NRC Handelsblad* naar een vergadering van de Verenigde Naties zou gaan. In een voetnoot: „Andere details waren te persoonlijk om hier weer te geven.” Te persoonlijk? Of hadden ze een conflict? Dit hele deel is doortrokken van opmerkingen vol teleurstelling over zijn oude vriend Hofland, nu zijn nieuwe vijand.

Om de *Memoires* van Willem Oltmans te kunnen waarderen moet je bereid zijn een paar dingen voor lief te nemen. Zijn quasi-terloopse vermelding van internationaal vermaarde kopstukken waar hij mee omging, zijn kinderlijke belangstelling voor psychologie en zijn neiging om grootspraak te presenteren als edelmoedigheid. Die laatste eigenschap is irritant maar tegelijkertijd ook een reden om deze *Memoires* met veel plezier te lezen. Tegen de Amerikaanse diplomaat Bernie Kalb beweerde Oltmans ijskoud dat hij een oorlog in Indonesië had voorkomen door de Nederlandse regering internationaal de voet dwars te zetten. Voor wie geïnteresseerd is in media en journalistiek zitten er ook aardige onthullingen in dit deel, bijvoorbeeld dat Adriaan van Dis gevraagd was om hoofdredacteur van de *Haagse Post* te worden, om er een soort van *The New Yorker* van te maken. „Maar waarom zou ik me die sores op de hals halen.”

Tussen het beredderen van de wereldpolitiek door heeft Oltmans ook nog een beetje tijd voor zichzelf. „Na een kamer genomen te hebben in het Hyatt, had ik een vervelende ervaring. In de lobby raakte ik in gesprek met een neger uit Columbia met een cowboyhoed. Hij kwam naar mijn kamer. [...] Ik ben uiteindelijk naar St. Marks gegaan voor een volledige pijpbeurt.” Oltmans was nu eenmaal de chroniqueur van zijn héle leven.

In 1985 was Oltmans zeer druk met het organiseren van een conferentie die als doel had de Koude Oorlog wat te temperen. Probleem was wel dat dit internationale evenement in Zwolle moest plaatsvinden. André Spoor van *NRC Handelsblad* en Carel Enkelaar van de NOS hielpen mee met de voorbereidingen, dat betekende veel dure reisjes naar Washington maken. Als de heren horen dat er geen journalist van *The New York Times* aanwezig zal zijn in Zwolle, noteert Oltmans: „Het is duidelijk dat er een ‘bevel’ in Washington is gegeven zich niet met de denktank in Zwolle in te laten.” Oltmans heeft altijd een verklaring bij de hand om iemands afwezigheid te duiden. Zo poneerde hij in een van de vorige delen dat Max van der Stoel, minister van Buitenlandse Zaken, niet op de presentatie van Oltmans boek *Europa* aanwezig was om hem te saboteren.

Het is boeiend te lezen met wie Oltmans zoal contact had: de latere hoofdredacteur van *de Volkskrant* Harry Lockfeer en met Coen Stork. Met die laatste brak hij definitief toen duidelijk werd dat deze diplomaat zijn hondje op straat had gezet omdat hij naar een andere standplaats verhuisde. Voor Oltmans telde dit soort dingen zwaar. Alles werd bijgehouden. Adriaan van Dis die bij de Amerikaanse ambassadeur Paul Bremer op de lunch werd genodigd, Ben Knapen die op het punt stond hoofdredacteur te worden van *NRC Handelsblad* omdat hij „bruikbaar was in de ogen van de overheid”. En met een fijn gevoel voor roddel geeft hij een verhaal door dat Bibeb (zij interviewde Oltmans voor *Vrij Nederland*) hem vertrouwelijk over prins Claus vertelde: de Prins had bij een liefdadigheidsactie een plaat van Danny de Munk gekocht van Mies Bouman voor 85 gulden. Claus had alleen een briefje van honderd bij de hand en wilde wel zijn wisselgeld terug. Mies had geen geld op zak. Gelukkig kon de aanwezige Danny de Munk wel wisselen. Hij mocht toen, onlogisch genoeg, de vijftien gulden houden. Commentaar van Oltmans: „Claus heeft blijkbaar geen *présence d’esprit*.”

Oltmans belangstelling voor psychologie komt net als in de voorgaande jaren duidelijk naar voren. Elk artikel of boek over dromen, psychologie of over het brein wordt met kinderlijk enthousiasme becommentarieerd. „Ik ben overtuigd dat de psychohistorische benadering van het verleden, de enige juiste is.” En om te illustreren hoe kwetsbaar de menselijke psyche was, haalde hij de slechte invloed van sprookjes aan. Het zijn „breinvervuilers van de kwalijkste soort en brengen kindertjes al vanaf hun prilste jeugd op dwaalwegen”.

Erg leuk is ook de aantekening als iemand hem zegt dat hij op de cover van *Elseviers* blijkt te staan. Het eerste dat Oltmans naar eigen zeggen dacht: „Ze hebben de primeur dus niet aan Joop van Tijn en *Vrij Nederland* gegund.” Hoe bescheiden van Oltmans! En ondanks Oltmans’ ruzies met het koninklijk huis en met ongeveer alle ministers van Buitenlandse Zaken schrijft hij twee aangetekende brieven naar koningin Beatrix en naar premier Ruud Lubbers, om ze uit te leggen hoe onverstandig het is om een minister naar de begrafenis van president Tsjernenko (Gorbatsjov volgde hem op) te sturen terwijl alle andere landen zich door hun staatshoofd lieten vertegenwoordigen. Deze aangetekende brieven geven aan hoe moeilijk de rol van Oltmans in het publieke leven is te duiden. Zijn wisselende optredens als journalist, diplomaat en activist leidden tot irritatie bij velen. Niet altijd vanwege de boodschap die hij verkondigde, maar vooral omdat Oltmans zich door zijn omgang met de internationale jetset boven het gekrioel in Nederland

1985 ■ verheven voelde en zich tegelijkertijd een uiterst wantrouwige persoon betoonde die alsmaar bang was over het hoofd te worden gezien. En het zijn precies deze redenen die hem narcistisch, openhartig en geweldig leuk om te lezen maken. In vergelijking met de 38 voorgaande delen, zien we hier hoe Oltmans zich steeds vaker miskend en verraden voelt. En dan eindigt dit deel op 30 juni 1985, de dag dat Oltmans een roemrucht interview gaf in het interviewprogramma van Adriaan van Dis. Uitkijken dus naar de reacties in het volgende deel van deze *Memoires*. Maar de echte *cliffhanger* is natuurlijk de biografie waarin deze kroniek van een leven kritisch tegen het licht wordt gehouden.

Hans Renders

1 januari 1985*Amerbos*

Rust en stilte. Ik luister naar de *Vespers* van Rachmaninov. Heilzaam alleen zijn en schrijven.

Frans Lurvink, voorzitter van Den Alerdinck Foundation, telefoneerde uit St. Moritz. Het was een aardig gesprek.

Eduard kwam naar Amerbos. We gingen eten in het Sonesta Hotel. Zijn goede voornemen voor dit jaar: niet meer zo veel te schransen.

2 januari 1985

In India zijn 220 miljoen mensen naar het stembokje gegaan om Rajiv Gandhi de grootste verkiezingszege te bezorgen in de historie van zijn land. Noch zijn grootvader Jawaharlal Nehru, noch zijn moeder Indira, kreeg ooit 401 van de 508 zetels in het parlement. Het geeft andermaal de waanzin aan van de democratie. In een emotionele reactie op de moord op zijn moeder, sloot de natie eensgezind de gelederen achter de Gandhi-dynastie, op grond van de argumentatie: weten wat je hebt en niet weten wat je kunt krijgen. Een stem uitbrengen uit angst voor de toekomst. Even idioot eigenlijk als de wijze waarop Ronald Reagan voor een tweede keer is verkozen.

Motke Chanoeka wil nu van André Schneider, mijn zakenpartner in Genève, weten of hij kans ziet motoren voor tanks te vervangen à raison van 175.000 dollar.

Er blijven nieuwjaarskaarten binnenstromen. Opmerkelijk was de boodschap die oud-minister van Buitenlandse Zaken, Ruslan Abdulgani, zond.¹ Ook Carlos Rafael Rodriguez stuurde een nieuwjaarswens. Betekent dit nu dat het boek met Rodriguez misschien toch doorgaat en het schrijven in 1985 wordt hervat? Desi Bouterse zond zijn wensen per aangetekende brief. Er is een nieuw kabinet aangetreden in Suriname, opnieuw met Wim Udenhout als premier.

Ik heb in Utrecht een bezoek gebracht aan Anneke Verrips² en

1 Zie bijlage 1.

2 De weduwe van voormalig CIA-agent Werner Verrips die in 1964 bij een mysterieus auto-ongeluk om het leven kwam. Zie ook *Memoires 1961-1968*.

haar twee jongens, Rob en Paul.³ Het was eigenlijk een emotionele gebeurtenis, waar ik niets van liet merken. Ik dacht aan hun vader die bij een auto-ongeluk nabij Sassenheim was omgekomen. Ik had hem toegewenst dat hij zijn zonen zelf had kunnen zien.

Mijn vriendin Nellie Hazeu uit Waalre, reageerde op mijn boekje over Claus. Zij had kritiek op de tweede helft, waarin ik schrijf over de tegenwerking en leugens van Buitenlandse Zaken, *De Telegraaf* en andere persorganen: „(...) waarin je zelfs losbarst over Luns! Wat heeft die met Claus te maken?” Het beroerde was echter dat de „souffleurs” van bijvoorbeeld *De Telegraaf* en *Time* mij juist betrokken bij het koningshuis. Want wanneer ze schrijven dat ik samen met de KGB Juliana van de troon wil wippen, ben ik gedwongen me hiertegen te verzetten. Ook vond zij het signaleren van „geloof in God en Oranje” als een psychopathologische afwijking onnodig kwetsend voor mensen „die in God en Oranje juist stellig geloven”. Daar heeft zij gelijk in. Maar ik weet ook niet hoe je anders aan de horden gelovigen hun afwijking duidelijk zou kunnen maken. Marx, Nietzsche en Freud is het in ieder geval ook niet gelukt. Alfred Vierling las op mijn aandringen *Das Drama des begabten Kindes* van Alice Miller.⁴ Hij was zo geschokt dat hij zijn ouders een etentje aanbood. Hierbij werd zijn jeugd binnenste-buiten gekeerd. Hij voelde zich na afloop opgelucht.

Vierling had een contactpersoon gesproken die vroeger verbonden was aan het hof. Die had hem verteld „dat iedereen aan het hof het erg had gewaardeerd, dat ik ter verdediging van Claus had gesproken.”

3 januari 1985

Motke Chanoeka belde weer vanmorgen over motoren voor wat M47 en M48 tanks blijken te zijn. De voertuigen stonden in Israël, en waren bestemd voor Marokko. Ik informeerde André Schneider in Genève.

Cecile van Lennep belde. Zij wilde geen commentaar op *Sonja* geven. „Ik ben neutraal. Ik was blij dat je een kostuum droeg.” Zij hoopte dat ik karig zou blijven met informatie die Buringh Boekhoudt me had toevertrouwd.

Eduard belde gisteravond op, en kondigde aan over vijf jaar aan een huwelijk te willen beginnen, en drie kinderen te willen hebben. Ik was enigszins verbaasd.

3 Hij werd naar Paul Rijkens vernoemd.

4 Alice Miller, *Das Drama des begabten Kindes und die Suche nach dem Wahren Selbst: Eine Um- Und Fortschreibung*. Suhrkamp, Berlin, 1979.